

Aneta Stojnić, Dragana Stojanović, Andrija Filipović*Studenti/ studentkinje doktorskih studija*

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

**Istorija umetnosti u Srbiji — XX vek, Prvi tom —
Radikalne umetničke prakse, Orion Art, Beograd, 2010.**

Prvi deo trotomnog projekta *Istorija umetnosti u Srbiji — XX vek* u izdanju izdavačke kuće Orion Art iz Beograda predstavlja, teoretizuje i problematizuje radikalne umetničke prakse na prostoru Srbije, te njihove teorijske, političke i izvedbene platforme, ne izostavljajući one kulturalne i umetničke tendencije i pokrete koji su se odvijali van teritorije Srbije, a koje su svojim postavkama doprinele oblikovanju, transformaciji i snazi performativnosti radikalnih umetničkih praksi u Srbiji. Radikalne umetničke prakse u Srbiji se tako ukazuju kao preplet ostvarenih i obećanih mogućnosti koje su umetničko polje Srbije pove(iv)ale sa drugim kulturalnim prostorima i koje su učestvovala u konstrukcijama novih društvenih identiteta koji su nastajali u složenim uslovima političkih okolnosti unutar kojih se prostor Srbije konstruisao i konstituisao kao razučena i heterogena celina.

Knjiga *Istorija umetnosti u Srbiji — XX vek — Radikalne umetničke prakse* prati polja likovnih umetnosti, arhitekture, teatra i izvođačkih umetnosti, filma i muzike kroz njihove značajne manifestacije i transformacije u kontekstu radikalizacije umetnosti kao političkih, ali i teorijskih praksi istorijskih avangardi, postavangardi, neoavangardi, te konceptualne umetnosti i postmoderne. U poseban fokus uvedena su pitanja tranzicije u uslovima rata, a razmotrene su i predstavljene savremene paradigme umetnosti u kontekstu globalizma.

Oblast likovnih/vizuelnih umetnosti koja obuhvata umetničke prakse kao što su slikarstvo, skulptura (galerijska i spomenička), grafika i grafički dizajn, novi mediji, postprodukcijske prakse i vizuelnu kulturu u najširem smislu, analizirane su na interdisciplinarni način putem teorijskih platformi studija kulture, materijalističke ili nove istorije umetnosti, teorijske psihoanalize, rodni studija i fukoovske biopolitike. Radikalnost u studijama slučaja koje su ponudili Miško Šuvaković, Ješa Denegri i Nikola Dedić ogleda se u njihovoj asimetriji, inovativnosti, interdisciplinarnosti, alternativnosti i transgresivnosti u odnosu na velike narative modernizma kako na lokalnom tako i na globalnom nivou, u rasponu od reprezentacije kiborške prirode ženskog tela i rodnosti u slikarstvu Milene Barili pa do razmatranja nepregledne hibridnosti i afektivnosti slike i/ili komada u interakciji sa okružujućim slikama u radovima Rade Selakovića, i *queer* „platformi i procedura unutar svakog homogenog polja identifikacije, prisvajanja, nadzora, upravljanja, kontrole i regulacije u savremenom neoliberalnom, postsocijalističkom, postkolonijalnom i globalizujućem svetu“ (846 — 848) na početku XXI veka.

Tematski blok o arhitekturi koji je predstavljen dijahronijski priredio je Aleksandar Ignjatović po kome se „arhitektura otkriva kao diskurzivno polje koje reguliše i uobličava društvene identitete i utvrđuje niz identifikacionih parametara i sistema vrednosti“ (44). U seriji tekstova

posvećenih istoriji arhitekture na prostoru Srbije u XX veku — pomenimo samo „Nemogući toposi arhitektonske imaginacije nacionalne utopije“ i „Poricanje i obnova: arhitektura postmodernizma 1980 — 1991“ — reč je o analizi konstruisanja sećanja, zaboravljanja i osporavanja raznih fenomena u istoriji arhitekture, ali i o pretpostavkama na kojima počivaju utemeljujući narativi nacionalne istorije kako arhitekture tako i samog srpskog društva. Time se postavljaju osnove za drugačije čitanje arhitekturnih formi ali i za nove paradigme koje bi omogućile drugačije postavke kategorija nacije, nacionalne tradicije i nacionalne istorije.

Epistemološki pristup koji u korpusu tekstova o teatru i izvođačkim umetnostima nudi Ana Vujanović, suprotstavlja se samom konceptu o izgradnji nekakve opšte (kauzalne i teleološke) istorije teatra u Srbiji, već se, naprotiv, bazira na saznavnim i društvenim interesima. Tekstovi su pragmatično usmereni na one pojave, teme, fenomene, poetičke principe, metodologije, procedure i odnose iz prošlosti koje (re)artikulisane iz sadašnjeg trenutka mogu savremenom istraživaču, praktičaru ili teoretičaru da budu od koristi. Ovakav pristup, orijentisan na ono što ima „upotrebnu vrednost“ danas, odredio je i afirmativni (mada ništa manje kritički i polemički) karakter tekstova. Uzimajući za centralne polazne reference sa jedne strane teoretičare, a sa druge nedisciplinarni skup bočnih aktera (izvan teatra: umetnike performansa, body arta, savremenog plesa i lokalne i internacionalne izvođačke scene ovi tekstovi otvoriće neophodni prostor za preispitivanje pretpostavljenih vrednosti i postojećih društvenih odnosa. Smelo nudeći drugačiju perspektivu „profesionalnom“ čitaocu, ali i čitav korpus novih manje poznatih informacija za širu čitalačku publiku.

Kao što Nevena Daković primećuje u uvodnoj napomeni „status istorije i teorije filma kao immanentnih širem polju istorije i teorije tradicionalnih, vizuelnih i drugih umetnosti je tek nedavno potvrđen u našoj sredini“ (46). Teorijsko-istorijski pristup u ovoj oblasti u kontekstu jedne obuhvatne opšte istorije srpske umetnosti sa jedne strane je određen bešavnim uklapanjem u postojeće hronološke paralele, dok je sa druge strane ponuđen uvid u srpski film sa aspekta Studija filma, odnosno Studija kulture. Ovo je podrazumevalo inovativno repozicioniranje (ne samo) prihvaćenih kanonskih naslova kroz koncepte postmodernizma, neorlatnog filma, filma i identiteta, ženskog filma, urbanog i geto filma. Kao posebno značajno ističe se svesno posvećivanje pažnje uspostavljanju odnosa sa samim objektom proučavanja — srpskim filmom — u kontekstu društvene istorije i geopolitičkih promena na ovim prostorima.

Oblast muzike problematizovana je kroz analizu uvođenja radikalnih muzičkih diskursa i tehnika u opus kompozitorskog (i) eksperimentalnog stvaralaštva u Srbiji. Posebnim studijama mapirani su avangardni prestupi u srpskoj međuratnoj muzici, repetitivna muzika, elektroakustička muzika u Srbiji i njene raznolike manifestacije, ali i fenomen izlazaka iz do tada relativno usko definisanog područja muzike i muzičkog. Jelena Novak i Vesna Mikić problematizovale su i novije muzičke umetničke prakse — operu i muzički teatar na početku XXI veka u Srbiji, kao i savremena pitanja muzike u doba globalizacije koja uključuju (ponovnu) tematizaciju i (re)interpretaciju tradicije u liku popkulturalnog fenomena *World Music*-a, ali i kontroverznog masovnog i političkog postfolk projekta poznatog pod nazivom *turbofolk*.

Knjiga *Istorija umetnosti u Srbiji — XX vek — Radikalne umetničke prakse*, uspostavlja intertekstualni dijalog između disciplina, koncepata, teoretizacija, epoha i tematizacija otvarajući prostor za nelinearno, sintetičko i analitičko čitanje, te nudeći jedan epistemološki drugačiji pristup samom konceptu pisanja istorije umetnosti. Bivajući kompletna i sveobuhvatna studija raznolikih manifestacija radikalnih umetničkih praksi na prostoru Srbije u XX veku i okupljajući na jednom mestu tekstove trenutno vodećih teoretičarki i teoretičara iz polja teorije umetnosti i medija (Miško Šuvaković, Ješa Denegri, Nevena Daković, Aleksandar Ignjatović, Ana Vujanović, Vesna Mikić, Jelena Novak, Nikola Dedić, Bojan Đorđević, Olga Kovačević Ninkov, Irena Šentevska), predstavlja izuzetno važan doprinos istraživanju i tematizaciji pomenutih oblasti, te svakako poziva na dalja promišljanja i (pre)ispitivanja pitanja umetnosti, istorije, naracije, politike, sećanja i promene.